

HOGE RAAD VAN ADEL 1968-2003

Op 31 januari 2003 nam Mr. O. Schutte afscheid als secretaris van de Hoge Raad van Adel. Hij gaf daarbij een kort overzicht van wat er tijdens zijn ruim 34-jarige ambtsperiode was voorgevallen. Aangezien ook de Raad zijn plaats heeft in de Nederlandse adelsgeschiedenis, leek het de redactie nuttig deze rede te publiceren.

Het begon in 1968 als een rustige baan, maar dat duurde niet lang. De eerste belangrijke verandering in het adelsrecht kwam met de introductie van een beroepsmogelijkheid bij afwijzing van een verzoek tot nobilitatie. De wetgever had zich het eigen-aardige karakter van adeldom niet gerealiseerd en verlening van adeldom werd van een aan regels gebonden gunst van de Kroon een recht van de aanvrager. Na verschillende wijzigingen in het systeem volgt tegenwoordig na afwijzing door de minister en beklag bij diezelfde minister beroep bij de rechtbank en hoger beroep bij de Raad van State. Aangezien de aanvragers in dit soort zaken alle tijd hebben, wordt telkens de hele procedure reeks doorlopen. Het adelsbeleid was blijkbaar zo consistent dat er van de vele procedures, die ontelbare uren tijd van ambtenaren en advocaten hebben gekost, er slechts één geweest is die de minister op zijn schreden heeft doen terugkeren en één die tot nadere overweging van de minister leidde, maar waarin de aanvrager ten slotte toch werd afgewezen.

Ook het vervallen van het Grondwetsartikel betreffende adeldom in 1983 had gevolgen: de Wet op de Adeldom, die elf jaar later in 1994 tot stand kwam, maakte verheffing nog slechts mogelijk ten aanzien van leden van het Koninklijk Huis, inlijving werd in hoge mate beperkt en voor erkenning bleven de oude regels

gehandhaafd, maar er zijn nauwelijks nog families die hierop aanspraak kunnen maken. Het logische en alom gehanteerde systeem van ‘verheffing – inlijving – erkenning’ werd dus doorbroken en daarmee de mogelijkheid voor de Kroon om corrigerend op te treden. Nieuw was een onduidelijk geformuleerd artikel betreffende buiten huwelijk geboren kinderen: na bijna tien jaar is er van de zijde van de rechter nog geen enkel vraagpunt betreffende dit artikel opgelost.

Tussen de Tweede Wereldoorlog en 1968 waren er 2 personen erkend en 2 ingelijfd. Tussen 1968 en heden zijn nog 11 personen behorende tot één familie en acht personen behorende tot 2 families erkend, 49 personen, behorende tot 21 families, ontvingen hun diploma van inlijving, in totaal 70 personen, behorende tot 24 families, uiteraard met hun nakomelingen, in mannelijke lijn wel te verstaan. Van 16 van deze 21 ingelijfde families dateert de inlijving van vóór 1994: geen van alle zou onder de huidige Wet nog in aanmerking gekomen zijn. Vier families, die de Nederlandse nationaliteit reeds hadden, konden op grond van het overgangsartikel – artikel 8 – nog inlijving verwerven, één valt onder de nu geldende regels. Dat er nog een prinselijke en een burggrafelijke familie aan het adelsbestand is toegevoegd, stemt mij tot vreugde. Mijn opvolger mag nog een herzogelijke en een markgrafelijke familie proberen toe te voegen, waarmee de reeks titels weer compleet zou zijn. Als na zo’n 30 jaar de dossiers uit mijn periode als secretaris openbaar zullen worden, zal het interessant zijn te lezen hoe over dit tijdvak geoordeeld wordt, maar de kans dat ik dat nog meemaak, is klein.

Op het gebied van verlening van wapens aan publiekrechtelijke lichamen was er een uitgebreide activiteit. In totaal kwamen meer dan 350 nieuwe wapens tot

stand. Aangezien er tegenwoordig minder dan 500 gemeenten zijn, betekent dit dat meer dan de helft van de gemeenten een wapen heeft dat uit de laatste drie decennia dateert. Bij de waterschappen gaat dit nog verder: van de stroom waterschapswapens, ontworpen door de indertijd fameuze heer Bontekoe, is er bijna geen enkel meer over en het aantal oude waterschapswapens is daarom beperkt geworden.

De Raad bezit een oude en gespecialiseerde bibliotheek. In mijn ambtsperiode is het aantal gedrukte werken met ongeveer de helft toegenomen; niet alleen zijn dit nieuw uitgekomen werken op het gebied waarop de Raad gespecialiseerd is, maar ook oudere. De archieven en handschriften groeiden minder snel, maar ook daar zijn door schenking en aankoop toch belangrijke aanwinsten te constateren.

In 1848 bevond het financiële archief van de Raad zich thuis bij de toenmalige thesaurier, baron Van Westreenen. Bij diens overlijden in dat jaar gingen zijn collectie en bibliotheek over naar wat later Museum Meermanno werd. Onlangs is overeenstemming bereikt over de overdracht van deze financiële administratie, waarmee 's Raads archief weer compleet zal zijn.

Een interessante aanwinst was het wapenboek uit 1816 van de publiekrechtelijke lichamen in de Zuidelijke provincies. Bij het 150-jarig bestaan van de Heraldische Raad van België in 1964 was het door de Hoge Raad van Adel geschonken, tegen het herkomstbeginsel in, zoals we dat in de archiefterminologie noemen. Aangezien de stukken waarop de registratie van deze wapens berust, in Den Haag waren gebleven, was deze splitsing van register en bijlagen voor de gebruiker onpraktisch. Een verzoek om teruggave werd gehonoreerd.

De bij de Raad gedeponeerde familiearchieven waren voor het publiek wel toegankelijk maar meestal door verouderde inventarissen. Hierin is verandering gekomen: bijna alle archieven hebben nu "moderne" inventarissen gekregen, waarvan de meeste zijn samengesteld door Dr. Kort, die ik daarvoor hartelijk wil bedanken.

Aan het begin van mijn ambtsperiode was de secretarie gevestigd op Zeestraat 71 b, in hetzelfde gebouw als het Koninklijk Penningkabinet. Toen deze instelling naar Leiden zou vertrekken en het gebouw, waar het Centraal Bureau voor Genealogie gevestigd was op Nassaulaan 18, beschikbaar kwam, werd dit de nieuwe huisvesting voor de Raad en in de overblijvende ruimte vond de Kanselarij der Nederlandse Orden onderdak. Toen laatstgenoemde instelling echter werd uitgebreid met een Kapittel voor de Civiele Orden, was er geen ruimte meer voor de Raad. Na veel beprekingen viel ten slotte de keuze op Nassaulaan 2 b, waar de secretarie nu zetelt. Dat dit nog steeds de fraaie Nassaulaan is, stemt tot vreugde. Ik hoop dat mijn opvolger een volgende verhuizing bespaard blijft.

Het onderlopen van de kelder op Nassaulaan 18 had tot gevolg dat 90 meter archief en bibliotheek waterschade had opgelopen. Gelukkig waren er middelen die herstel en restauratie van zowel de boeken als de handschriften mogelijk maakten. Ik laat alles dus in goede staat achter, temeer daar ook het hele bestand nu verpakt is in zuurvrije omslagen. Grote dank gaat uit naar de dames Paris en Meeuws, die met hun medewerkers deze zeer omvangrijke werkzaamheden in een paar jaar tot stand hebben weten te brengen.

Op een flink aantal terreinen waarop de Raad zich begeeft, zijn publicaties ver-

schenen: ik denk aan de institutionele grondbeginselen van de adel van de hand van de heer Nijkamp, een herziene uitgave van de Koninklijke besluiten, waarbij adeldom is verleend, en de wapens van deze families, de wapens van de gemeenten, de Marine-emblemen, en nog veel meer.

De personele bezetting van de secretarie heeft sinds onheugelijke tijden naast de secretaris altijd uit twee personen bestaan. Als ik goed tel, zijn dat er vanaf 1968 zeven geweest, hetgeen duidt op een gering verloop. Het langst is de heer Nijkamp in dienst, die in de afgelopen jaren een onmisbare vraagbaak voor adelsrechtelijke en heraldische problemen is gebleken. Ik dank hem graag voor de vele jaren van goede samenwerking.

Ik heb mijn werk in het algemeen met veel plezier gedaan. Mijn opleiding is daartoe wel geschikt gebleken: gymnasium A en toevallig ook B, studie rechten, die mij zoniet tot jurist, in ieder geval wel tot meester in de rechten gemaakt heeft, de archiefschool, eigenlijk een must voor allen die met historisch onderzoek bezig zijn. Wat is iemand beklagenswaardig, die stukken uit 1500 of 1600 niet kan lezen! Het enige wat ik eigenlijk gemist heb is meer praktische kennis van het Latijn: een student uit 1830 kon daarmee beter uit de weg dan ik. Misschien dat hiermee bij een volgende onderwijshervorming rekening kan worden gehouden.

O. Schutte